

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема:

„Приобщаващи образователни модели за деца с различен майчин език в немската предучилищна образователна система“

представен за официална защита от Михаела Борисова Ернстбергер с цел присъждане на ОНС „доктор“ по педагогика,

Професионално направление: 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика)

Научен ръководител: проф. дн Мария Баева

Автор на рецензията: проф. д-р Маргарита Колева

БИОГРАФИЧНИ ДАННИ

Докторант Михаела Борисова Ернстбергер е завършила средно образование в Първа езикова гимназия “Йоан Екзарх”, Варна (с изучаване на немски език), приравнителен курс за следване в Германия Университет Лайпциг (1992 -1997). Бизнес администрация (без дипломиране) Университет Лайпциг (1997 -1998), ОКС „магистър“, специалност „Бизнес администрация (с дипломиране), в Университет Мерзебург и ОКС „магистър“ по “Предучилищна педагогика” (дипломиране юли, 2018) в Софийски университет “Св. Климент Охридски“. Докторант е на ФНОИ, СУ. Последователно работи като помощник в офиса на група в детска градина “Детска вила на калинките” в Мюнхен. като помощник учител в занималня в Основно училище “Вителсбах”, Мюнхен. като собственик на фирма за медицински продукти и гледане на деца в Мюнхен и пр.. - всичко приоритетно, свързано с грижа за деца от различни възрастови групи. Осъществявала е и дейности, свързани с извършване на ревизии, отчети, статистики, изготвяне и поддържане на база данни и пр.

Владее на различни равнища немски, английски, руски, гръцки и испански езици. Притежава много добри комуникационни, организационни, професионални и дигитални умения, както и многогодишен професионален опит за организация на мероприятия в детската градина - празници, излети, посещения на музеи и родителски срещи.

ОРГАНИЗАЦИЯ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Дисертационния труд на Михаела Борисова Ернстбергер отговаря на всички изискванията за организация на научното педагогическо изследване. Съдържанието на труда е разпределено в увод и 3 глави, общо 248 стандартни страници, включващи основен текст, заключение, препоръки, 12 приложения, приноси, 18 таблици, 24 фигури и 223 литературни източници на български, немски и други чужди езици.

Дисертационният труд представлява цялостно научно педагогическо изследване и отговаря на всички изисквания относно неговата организация и съдържание. Налице е задълбочено теоретично обследване на основни научни тези по проблеми, базови за изследваната проблематика, анализ върху законодателни ресурси, включително коментар върху дефиниции и тематично разграничаване на основни понятия като миграция, деца на мигранти или деца с мигрантски корени, многоезичност, интеграция, приобщаване. Представена е немската предучилищна образователна система, с акцент

върху работата с деца с различен майчин език. Научно обосновано и аналитично са разгледани различните теории за приобщаване на субекти в детска възраст.

Констатацията - налице е разностранно и задълбочено теоретично проучване т.е. първа глава на изследването, върху основата на която докторантката планира, конструира и осъществява своята конкретна изследователска дейност, представена във втора и трета глави на дисертационния труд. Самата изследователската част на дисертационния труд, включва теоретико - експериментални и организационни параметри на изследването, представяне и анализ на резултатите от него. Налице са индикатори за обективност, коректност и научна компетентност, показани от докторантката в процеса на интерпретация на данните от изследователските процедури. Отчетени са всички особености на предучилищната възраст от значение за всяка изследователска процедура.

АКТУАЛНОСТ НА ОСНОВНИТЕ ТЕЗИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Социалното явление „миграция“ е актуален световен проблем. В смисъла на този проблем са предизвикателствата пред децата мигранти или децата с мигрантски корени, деца с различен майчин език, включени в образователната система на съответната страна. Предизвикателства с отражение върху цялостното детско развитие, практикувани дейности и взаимодействия с възрастни и връстници. Изследователските практики в параметрите на този глобален социален проблем са призвани да открият най-добрите и ефективни инструменти за успешни социални контакти, адаптация и интеграция на децата в различната социокултурна среда.

Актуалността на проблематиката, на която е посветен дисертационният труд на докторант Михаела Ернстбергер се доказва в смисъла на изведените от нея основни тези, а именно: ангажиментите на образователното пространство относно социалния статус на детето в позицията „мигрант“; необходимост от активно езиково и социално развитие на детето: предоставени възможности за преодоляване на изолация чрез приобщаване, усвояване на нови ценности модели, оформяне на мирогледа и убежденията на детето, специфични за културната среда, в която живее то; разглеждане на предучилищното образование като социален процес, а предучилищната институция като подкрепящата среда за благополучие на детето; насърчаване и подготовка на семействата за ранна интеграция и за активно вписване в социума на съответната страна и пр. Актуално звучи разбирането на авторката относно равния шанс на всяко дете „мигрант“, с мигрантски корени или без мигрантско минало за развитие и образование в определена образователна среда, като се отчита, че децата от другите културни кръгове твърде често са с намален шанс за „включване“ поради езикови, културни и битови проблеми. Много правилно в този смисъл в изследването са представени **Стандарта за приобщаване** и обучение на деца с различен майчин език в немската образователна система и конкретно **Плана за образование и възпитание** в предучилищна възраст, валиден за образователната система на провинция Бавария, ползвани от докторантката за да номинира собствените идеи за работа с децата мигранти.

Адресирането на настоящето изследване към т.нар. „приобщаващи модели“ и тяхното влияние върху приобщаването на деца с различен майчин език към социокултурната специфика на околната среда и немската предучилищна образователна система е съществена част от полезния капацитет на този процес. И въпреки неговата динамичност, актуалността и значимостта на приобщаващите модели е безспорна, особено във възрастта на предучилищното детство.

В смисъла на осветляване на проблематиката и за очертаване програмната ориентация на изследването докторантката правилно задълбочава проучването си към

проблеми като: превалентност на миграцията в Европа и конкретно в Германия, теории за интеграцията на мигранти и Мисията на предучилищното образование на равнища – ООН, Европейски съюз, Федерална република Германия и федерални провинции.

Важен акцент в теоретичното проучване е върху теориите за приобщаване. Представянето им е позволило на докторантката да открие основите на този процес в детска възраст, като отчете особеностите в психичното развитие на децата от предучилищна възраст, ролята на жизнената среда и стандарта на взаимодействие с връстници и възрастни.

В заключение – Видимо е, че изследователските търсения на докторант Михаела Ернстбергер са организирани върху основата на задълбочено и компетентно научно проучване и анализ върху основополагащи за немската предучилищна образователна система нормативни документи, научни търсения, практически решения и други ресурси.

ПАРАМЕТРИ НА НАУЧНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ.

Основните компоненти на научното изследване, представени в дисертационния труд - цел, обект, предмет, задачи, хипотеза и подхипотези са формулирани правилно, с научна компетентност и в контекста на замисъла на разработката. Многоаспектното теоретично проучване е позволило аргументиране на Целта – т.е. да се анализира влиянието на културните особености на децата с мигрантски корени, както и на техните семейства върху процеса на приобщаване към предучилищните образователни институции. Целта кореспондира с обекта, предмета, задачите и хипотезата на изследването. Важно е да се отбележи, че поставените изследователски задачи са изпълними, а издигнатите хипотеза и подхипотези, на основание използвания инструментариум са доказуеми в рамките на дисертационния труд.

Синтезирано в параметрите на научното изследване докторантката осъществява:

- **обосновка** на необходимостта от проучване Моделите за приобщаване на децата от предучилищна възраст с мигрантски корени към социума, както и Стандартите за приложение при работа със същите;
- **анализ и сравнение** на съществуващите в Германската предучилищна образователна система модели за приобщаване на децата с мигрантски корени към учебната среда – Берлински модел и Мюнхенски модел;
- **анализ** на нормативни документи и правни актове, свързани с изследваната проблематика;
- **проучване и анализ** върху добрия педагогически опит по проблематиката, както и компетентността на педагогическите лица за постигане на резултати от дейността;
- **проучване и анализ** върху международни научни изследвания по проблематиката - грижа за децата с мигрантски корени в детски образователни институции, специфика на процеса на приобщаване, постигнати резултати от процеса на образование на деца с мигрантски корени;
- конкретни изводи и препоръки за практиката.

За постигане целта на изследване и в смисъла на практическата приложимост на разработеният дисертационен труд докторант Михаела Ернстбергер **разработва Теоретичен модел** с общо, индивидуално, интерактивно и контекстуално равнища, като за всяко от тях са формулирани цели, свързани с процеса и резултатите от приобщаването на децата с мигрантски корени. **Същността на този теоретичен модел има висока научна стойност, а заявените цели са адекватни на спецификата в**

развитието на деца от предучилишна възраст - цели за ориентация (показват основната насока на проекта и изразяват основните ценности), **цели за влияние** (отнасят се до желаните промени, отношения и умения, чието постигане трябва да бъде подкрепено посредством педагогически мерки) и **целите за действие** на педагогическия персонал, като следствие от целите за влияние – тяхната насоченост, възможности за промяна и педагогически действия. **Много важна е конструкцията на връзката между целите на всяко от ранищата на Модела – от оценката на общата ситуация на мигрантското семейство, през спецификата на индивидуалното развитие и статус на детето, към ролята на взаимодействието на детето с деца от групата, педагози и родители и накрая до ролята на обстановката в детското заведение в контекста на жизнената среда на семейството. Тази конфигурация на връзките, придружена с компетентната подкрепа и действия на професионалните педагози е гаранция за успешните резултати от процесите на интеграция и приобщаване на децата с различен майчин език към германската образователна системи и начинът на живот в държавата. Премам без резерви концептуалното послание на Модела, както и предложените в него методологически и методически ресурси. Моделът е иновативен и с приносен характер за теорията и практиката на предучилишната педагогика**

РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ЗА ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ПРАКТИКА.

За осъществяване на изследователските си намерения и конкретно на емпиричните изследвания докторант Михаела Ернстбергер организира комплексна методика, включваща количествени методи (анкетно проучване със 116 участника под формата на онлайн допитване), качествени методи (експертни интервюта с 9 директори на детски заведения) на изследване и статистически методи за анализ на получените резултати. Използваните методи са с висок режим на обективност, което по същество е оценка за качество и коректност на всички изследователски процедури и резултатите от тях, представени в дисертационния труд. Предпоставки за обективността на изследването създават и подбраните променливи категории - Модел на приобщаване: Мюнхенски модел и Берлински модел; Дял на децата с мигрантски произход; Професионален опит на възпитателя; Големина на детското заведение; Брой приобщавания годишно; Ръководство; Езикова концепция на детското заведение.

Анализът върху представените в дисертационния труд резултати от емпиричните изследвания по проблема имат както научна, така практическа значимост за педагогическите дейности, свързани с приобщаване на децата с мигрантски корени към образователната система. В план на методологията резултатите дават информация за основополагащите характеристики на процеса на приобщаване – семейна социокултурна среда, индивидуален детски статус, групова общност за приобщаване, компетентност на професионални педагози. В план на технологични решения, значението на осъщественото изследване се индикира с няколко основни пункта, а именно:

- свобода на педагозите за избор на водещ Модел за приобщаване на децата на основание конкретни реалности — индивидуални потребности на детето и семейството, педагогически компетенции и пр ;
- партньорско сътрудничество с родителите, което често е сериозно предизвикателство за педагозите;
- статус на детето в детската група и езикова грамотност за общуване с децата;
- ранно включване в процес на приобщаване и определяне на оптимална възраст;

- професионално общуване с децата с различен майчин език и осъществяване на педагогическо взаимодействие с цел обогатяване на детската индивидуалност;
- обогатяване на обкръжаващата детско образователна и социална среда в детската група;
- работа в екип: вътрешна с колегите и външна с родителите;
- дружелюбно и конструктивно ниво на комуникация;
- комфортно и уютно присъствие на децата в детското заведение и пр.

Представените индикатори за успешност на процеса на приобщаване на децата с мигрантски корени към германската образователна система, като съдържание и организация са разработени компетентно и с разбиране от докторантката. Похвална е насочеността към конкретизиране на технологичните предложения, като се акцентира върху обективните и надеждни ресурси за постигане целите на настоящето изследване и неговата практическа значимост.

В резултат от проведените теоретични проучвания и емпирични изследвания докторантката предлага изводи с отношение към всеки аналогичен процес на приобщаване на детето към определена социална група, дейност или общност. В този смисъл значимостта на разработката излиза извън параметрите на дисертационното изследване.

На основание прецизността на емпиричното изследване, обективността на получените резултати и техния компетентен анализ от докторантката е доказана научната състоятелност и значимост на теоретичния Модел за приобщаване на децата с мигрантски корени към предучилищната образователната система в Германия.

Приемем получените резултати от дисертационното изследване за обективни, а осъществените анализи, обобщения и изводи в дисертационния труд като показатели за приложимостта и перспективността на разработката.

Приемам също и констатацията, че целта на настоящето изследване е постигната, задачите са решени, а издигнатите хипотеза и подхипотези доказани.

ОСНОВНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

На основание научно-обоснованата и защитима концептуална ориентация на дисертационния труд на докторант Михаела Ернстбергер може да се направи извода, че е представена разработка с конкретни и значими методологически и практико-приложни приноси, както следва:

1. Проучен, анализиран и обобщен е доказателствен материал по проблематиката „миграция“ на основание актуални данни, документи в литературни източници – предпоставка за обективност на изследването и значимост на получените резултати.
2. Осъществено е разграничаване и са предложени собствени дефиниции върху работните понятия „миграция, деца с мигрантски произход, многоезичност, интеграция, приобщаване“ и пр., което е позволило общ подход към тяхното използване в съдържанието на труда.
3. Представен е задълбочен преглед и анализ върху теориите за интеграцията на мигрантите с отражение върху разбирането за процеса на приобщаване на децата с мигрантски корени към образователната система на Федерална република Германия.
4. Обоснована е концептуална постановка, свързана с Мисията на предучилищното възпитание в глобален и по - конкретен план (Федерална република Германия, федерални провинции и конкретно във федералната провинция Бавария) – чрез представяне на нормативните документи и правни актове за стандарти в

- германската предучилищна образователна система по отношение на децата с мигрантски произход.
5. Защитена е тезата за необходимостта от **Приобщаващи модели** при работа с деца с мигрантски корени, посещаващи предучилищни заведения чрез обективен анализ на Баварския план за образование и възпитание (БавПОВ), указанията за действие по прилагането на Баварския закон за образование и грижа за децата (БЗОГД). Стандартите за предучилищно образование в Германия.
  6. Осъществено е проучване и сравнителен анализ върху базисните позитиви на Берлинския модел на привикване и Мюнхенския модел на приобщаване на деца и са оформени изводи относно тяхното прилагане в детските градини за работата на педагозите с деца с мигрантски корени.
  7. Разработен е авторски **Теоретичен модел с общо, индивидуално, интерактивно и контекстуално ниво** с конкретно формулирани цели, ориентирани към процеса и резултатите от приобщаването на децата с мигрантски произход.
  8. Разработена е комплексна методика, включваща експертни интервюта и анкетно проучване за провеждане на изследователски процедури по проблематиката.
  9. Определени са водещите фактори с методологическо и методическо значение с влияние върху хода на приобщаване на децата с мигрантски корени към образователната среда и общо към обкръжаващата среда в страната.
  10. Получените резултати от теоретичните проучвания и емпирични изследвания, оформените изводи и обобщения са съществен принос към качеството на процесите за приобщаване на децата с мигрантски корени в германската предучилищна образователна система.

Справката за изпълнение на наукометричните показатели съобразно минималните национални изисквания във връзка с процедура за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научно направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика) показва, че докторант **Михаела Ернстбергер има 190 точки**, което показва, че тя отговаря на поставените изисквания.

В подкрепа на дисертационното си изследване и в отговор на изискванията за изпълнение на наукометричните показатели, докторантката представя 6 публикации, както следва:

1. Ернстбергер, М. (2020). Баварският план на образование и възпитание на деца в предучилищните образователни институции до тръгването им на училище. Педагогически изследвания, том 1 (2020), София, стр. 124-137. (2020)
2. Ернстбергер, М. (2020), Теории за приобщаване на деца в предучилищна възраст от семейството към детската образователна институция. Педагогически изследвания, том 2 (2020), София, стр. 59-73. (2020)
3. Ernstberger, M. (2020). Success Factors of Settling Children with Migration Background in Day Care Centers –A Survey Study in Germany, International Education and Research Journal, Vol. 6, Issue 12 (2020). (2020)
4. Ernstberger, M. (2020), Das Theoretische Modell. Social Science Research Network, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3756021 (2021)
5. Ernstberger, M. (2021), Transition of Children to the First Day Care – How Does Migration Background Influence Children’s Settling Process?, European Journal of Education Studies, Vol. 8, Issue 1 (2021).
6. Ernstberger, M. (2021), Analysis and Comparison of Existing Settling Models in the Elementary Sector of the German Education System, International Journal of Education and Social Science, Vol. 8, Issue 1 (2021)

В съдържателя план публикацииите на докторантката са оригинални, представят нови аспекти на разгледаната проблематика и отговарят на изискванията за придобиване на ОНС „доктор“.

Заклучение

Предложеният за рецензиране дисертационен труд от докторант Михаела Ернстбергер представлява цялостно научно-приложно изследване с много добре насочена и конструирана теоретична част, с подробно дефинирана, осъществена и анализирана констатираща част, както и с включен авторски **Теоретичен модел** с общо, индивидуално, интерактивно и контекстуално равнища и формулирани цели, свързани с процеса и резултатите от приобщаването на децата с мигрантски корени към германската предучилищна образователна система

Дисертационният труд на докторант Михаела Ернстбергер е самостоятелен и оригинален, прецизен като стил на изложение, с конкретни приноси и значим за практиката в предучилищните образователни заведения. Общата оценка е, че докторант Михаела Ернстбергер притежава много добра научно-теоретична и практическа компетентност по изследваната проблематика, познава в детайли германската предучилищната образователна система, както и потребностите и възможностите на децата с различен майчин език от приобщаване към нея.

Предложеният **автореферат** е в обем от **64 страници**, включително ползваната **литература**. Структурно е в съответствие с изискванията и обективно отразява съдържанието на дисертационния труд

Дисертационният труд е в съответствие с нормативните документи в Република България. Закона за предучилищното и училищното образование – Раздел II (Обн., ДВ, бр. 79 от 13.10.2015 г., в сила от 1.08.2016 г.), Правилника за неговото приложение и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

На основание приведените в рецензията позитивни аргументи, постигнатите резултати и актуални научни приноси на дисертационното изследване, давам положителната си оценка за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на **Михаела Борисова Ернстбергер** в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика (Предучилищна педагогика).

РЕЦЕНЗЕНТ: .....

/ПРОФ. Д-Р МАРГАРИТА КОЛЕВА/